

ANA-BABA EĞİTİMİ

PARENT EDUCATION

Araş. Gör. Hülya ÖZTOP
Doç. Dr. Muhteşem TELSİZ
Hacettepe Üniversitesi
Ev Ekonomisi Yüksekokulu
Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Bölümü

ÖZET

Ana-baba eğitimi, anne ve babalara yeni koşullara uyum sağlayarak, çocuk yetiştirme konusunda arzu edilen davranışları geliştirmelerine yardımcı olan bir eğitimidir. Toplumlarda meydana gelen hızlı değişim, ana-babalığa ilişkin bilgi ve becerileri etkilemekte; çocuklarının gelecekteki kişiliğini belirlemede önemli görevler üstlenen ana-babaların, çocuklarını toplumsallaştırma sürecinde karşılaştıkları sorunlar da giderek artmaktadır. Bu nedenle, ana-babalara çocuklarıyla etkili iletişim kurmalarında ve çocuklarının davranış ve alışkanlıklarını olumlu yönde değiştirmelerinde yardımcı olacak ana-baba eğitimi günümüzde daha çok önem kazanmaktadır.

ABSTRACT

Parent education is a type of education that helps parents adopt new conditions and develop the behaviour demanded of them. The rapid changes observed in societies affect parental knowledge and skills, and thus the problems parents encounter in the socialization process of their children increase as they undertake important tasks to determine the future personality of their children. Therefore, parent education, which is supposed to help them establish effective communication with their children and to change the behaviour and habits of their children in a positive manner, is much more important today.

GİRİŞ

Aile çocuğun ilk sosyal deneyimini edindiği ve kişiliğinin temellerinin atıldığı bir kurumdur. Bu kurumda, şüphesiz en etkin rolü olan anne ve babalara, çocuklarının gelecekteki kişiliğini belirlemede büyük görevler düşmektedir (Fine ve Henry, 1989). Çünkü ana-baba olma insan yaşamının en önemli aşamalarından biridir ve yeteneklerin eğitimle işlenmesi sonucu kazanılan bir beceri, bir sanattır (Yörükoğlu, 1983).

Ana-baba eğitimi, anne ve babalara çocuklarının fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerinin her aşamasında gerekli olan yetenek ve anlayışı kazanmalarına yardımcı olan bir eğitimidir (Mary, 1960). Ana-baba eğitiminin amacı, çocuklarını yetiştirmede arzu edilen davranışları geliştirmeleri konusunda ailelere rehber olarak, ana-baba ile çocuk ilişkilerinde tutum ve davranışların olumlu yönde değişmesini sağlamaktır (Telsiz, 1992).

Doğumdan itibaren çocuk, etrafını saran fiziki ve sosyal çevreye uyum savaşımı verirken, bu çabasında en büyük desteği anne ve babasından almakta ve çocuğun toplumsallaşmasında en etkin rolü anne ve baba üstlenmektedir (Güngörmüş, 1995).

Ancak, toplumda meydana gelen hızlı değişimle birlikte, ana-babalığa ilişkin bilgi ve becerileri edinme, günümüzde yaygın olan çekirdek ailede, geçmişteki geniş aile ortamına göre daha çok önem kazanmıştır. Çocuk yetiştirmenin sorumlulukları ve fonksiyonlarının, diğer aile bireyleri tarafından desteklendiği geniş ailelerde ana-babaların sorumluluğu azalırdı. Bugün ise, ana-babalar, geniş aile tipinin destekleyici ilişkilerinden günden güne uzaklaşmaktadırlar (Telsiz, 1983). Endüstrileşme ve kentleşme sürecine bağlı olarak toplumlarda meydana gelen hızlı değişim de ana-babalığa ilişkin bilgi ve becerileri etkilemekte, çocukların toplumsallaşması oldukça zor ve karmaşık hale gelmektedir (Fine ve Henry, 1989).

Günümüzde anne ve babalar, artık geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinin yetersizliğinin bilincindedirler. Bu durum onları "en sağlıklı eğitim koşulları" konusunda bir arayışa itmektedir (Yavuzer, 1994). Ve ana-babalar, çocuklarının yetişmesine daha bilinçli bir ilgi ve özen göstermekte, "Nasıl daha iyi ana-baba olabiliriz?" sorusunu kendilerine sorarak tutumlarını gözden geçirmeye, varsa yanlış davranışlarını düzeltmeye çabalamaktadırlar. Ancak, çocuk eğitimi konusunda çeşitli yayınların etkisinde kalıp, yanlış yapma korkusuyla kararsız davranmaktadırlar. Bir yandan geleneksel eğitim yöntemlerinden sıyrılmaya uğraşırken, öte yandan çağdaş eğitim anlayışını benimsemekte güçlük çekmektedirler (Yörükoğlu, 1983).

Birçok ana-baba, günümüzde çocuklarını yetiştirme konusundaki yeteneklerini geliştirmede kendilerine yardımcı olacak bilgi kaynaklarından yoksundur (Bushweller, 1996). Birçoğu ise, gereksinme duydukları bilgileri, genellikle yakınlarından, arkadaşlarından, bu konudaki uzman kişilerden, rehber öğretmenlerden ve kitle iletişim araçlarından elde edebilmektedirler (Crase, Colleen ve Kontos, 1981). Yurtdışında ana-baba eğitim programlarını geliştirmek amacıyla yapılan bir araştırmada, okul çağında ve ergenlik çağında çocuğu olan anne-babaların, paranın kullanımına ilişkin eğitim, çocuk üzerinde disiplin sağlama, çocukla iletişim kurma, çocuğun bağımsızlaşma isteği karşısında tutum ve davranış belirleme, okul çalışmalarını motive etme, çocuğun fiziksel ve duygusal gelişimine yardımcı olma gibi konularda bilgiye gereksinme duydukları saptanmıştır (Crase, Colleen ve Kontos, 1981). Konuya ilişkin ülkemizde yapılan araştırmada, anne-babaların çoğunluğunun, gereksinme duydukları bilgileri gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarından elde etmekle birlikte, en çok televizyon programlarını tercih ettikleri saptanmıştır (Öztop ve Telsiz, 1996). Diğer taraftan, ana-baba, çocuk ilişkisini inceleyen çalışmalarda, araştırmacılar, küçük çocukların aile içindeki gelişimlerini incelerken babaları neredeyse yok saymışlardır. Yine, eğitime ilişkin dergi ve kitapların hedeflediği kişiler anneler olmuş, babaların çocukların yaşamındaki rolü ve önemine çok az değinilmiştir. Son zamanlarda, sürekli ve hızlı bir değişimin yaşandığı günümüz toplumlarında kültürel yapıdaki farklılaşmalar anne ve baba rollerini değişime zorlamaktadır. Günümüzde artık, çocuğun gelişiminde, babaların da anneler kadar etkin bir rol oynadığı düşüncesi önem kazanmıştır (Güngörmüş, 1995).

Ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirilmelerini sağlamak, her yaşın gelişim özelliğine göre çocuklarını tanımlarına yardımcı

olmak, ana-babaları çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmanın önemi konusunda bilgilendirmek, çocukların davranış ve alışkanlıklarını değiştirme yollarını öğretmek ana-baba eğitiminin amaçları arasındadır (Üstünoğlu, 1990).

Ana-babaların, ailenin başlangıç döneminden sona ermesine kadar, içinde bulunduğu yaşam dönemlerine göre ana-baba eğitimine ilişkin bilgi gereksinimleri farklılık gösterebilmektedir (Russell ve Russell, 1987; Wyckoff, 1980). Hamilelik devresi, genç çiftler için ana-babalık rollerinin belirlendiği ve evle ilgili alışlagelmiş günlük faaliyetlerin yeniden düzenlendiği bir devre olarak görünmekle beraber, bu devrede karı ve koca ana-babalığa geçiş için hiçbir zaman tam olarak hazırlanamazlar. Oysa ana-babalık, karı-kocalık için evlilikten çok daha fazla olgunluk gerektirir. Bu devrede, çocuğun gereksinmelerini karşılama ve en iyi şekilde eğitilmesine ilişkin bilgiler önem kazanmaya başladığından, yeni ana-babaların bu konuda yeni beceriler kazanmaları gerekmektedir (Telsiz, 1983).

Okul öncesi dönemde ise, ana-baba tutumları, çocuğun kişilik yapısını, duygu ve düşüncesini doğrudan etkilediğinden, bu dönemde ana-babalar çocuklarına iyi birer model olabilmek için çeşitli bilgilere gereksinme duyarlar (Yavuzer, 1994). Ana-baba, özellikle çocuğun kişilik oluşumunda temel rolü olan özdeşim modelleridirler. Çocuk bu özdeşim modellerini kendine örnek alır ve adeta onların yaşam biçimlerini taklit yoluyla öğrenir. Bu öğrenme süreci içinde, onun, sevgiye, güvene yani çevresindekilere inanmaya, bağımsızlığa, başka bir deyişle büyüdükçe bazı şeyleri kendi başına yapabilmeye ihtiyacı vardır. Ana-baba, öncelikle çocuğunu bağımsız bir birey olarak kabul eden, ona sevgi ile yaklaşan ve olumlu ilişki kurmaya çalışan kişiler olmalıdırlar (Yavuzer, 1995). Çocuklar kendilerini seven, onlara yardım etmek ve destek olmak için çaba gösteren yetişkinler olduğunu bilme ihtiyacı hissederler (Wallach, 1994-95).

Çocuğun ilkökula başlamasıyla birlikte, aile kritik bir döneme girer. Bu dönemde, anne-babaların davranışları çocuğun eğitim sürecinin geleceği açısından büyük önem taşır (Duvall, 1971). Okul çağı, çocuğun aileden çıkıp dış dünyaya açıldığı, toplumsal çevreye karıştığı çağdır. Okula başlama, çocuk yönünden belli bir ruhsal olgunluğa ulaşmış olmayı gerektirir. Okul, bir bakıma, evde kazanılan eğitimin sınılandığı yerdir. Çocuğun okula uyumu ve okuldaki başarısı, ana-babanın çocuk yetiştirmedeki başarısının ölçüsüdür (Yörükoğlu, 1983). Bu dönemde ana-baba, çocuğun okulda başarılı olmasına yardımcı olurken, çocuğundan yaşı ve yeteneklerine uygun isteklerde bulunmalı, çocuğu hayal kırıklığına uğratabilecek, yaşının üstünde beklentiler içine girmemelidirler (Yavuzer, 1995).

Çocuğun ergenlik dönemi, ana-babaların üstlendikleri rolleri yerine getirmede güçlük çektikleri bir dönemdir. Çünkü ana-baba ile ergenlik çağındaki çocuklar arasındaki değer ve davranış farklılıkları, ailede kuşaklararası çatışmalara neden olmaktadır (Mary ve Williams, 1981). Bu çatışmaları en aza indirmek, ancak, ana-babaların çocuklarının içinde buldukları döneme uygun davranış modelleri geliştirebilmeleriyle mümkündür. Ana-babaların, çocuklarını sorumlu, işbirliğine yatkın, kendi kendini disipline eden, yapıcı ve yaratıcı bireyler olarak yetiştirebilmeleri, onlarla kuracakları sağlıklı iletişim ortamına bağlıdır. Bu da, ana-babaların çocuklarını dinlemeleri ile mümkündür. Başka bir deyişle, çocuklarla ilişki kurabilmenin en iyi yolu önce çocuğu duymak, dinlemek ve dediğini anlamaya çalışmaktır (Yavuzer, 1995).

Ana-babalığın son devresinde de, yaşlı ana-babalar, çocuklarıyla aralarındaki ilişkilerin uyumlu olmasına yardımcı olabilecek ana-baba eğitimine gereksinme duyabilmektedirler. Çünkü, bu dönemde, ana-babaların ve yetişkin çocukların değişen rolleri, buna bağlı olarak beklentilerdeki değişiklikler hem ana-babalar, hem de çocuklar için sorun yaratabilmektedir (Earhart, 1980).

Sonuç olarak, hızlı bir değişim sürecinde olan ülkemizde, bu değişimler, aileye geniş ölçüde yansımaktadır. Bu hızlı değişim karşısında çocuklarına rehber olmakta zorlanan ana-babaların, çocuklarını

yetiştirmede karşılaştıkları sorunları en aza indirebilmeleri, onların çocuklarının her yaş dönemindeki gelişim özellikleri hakkında gerekli bilgi ve beceriye sahip olmalarıyla mümkündür. Bunun için:

- Ana-baba okulları sayıca artırılıp, ülke çapında yaygınlaştırılmalı ve eğitim programlarına ulaşılabilirliği sağlamak için kamuoyuna yeterli tanıtımı yapılmalıdır.

- Ana-babalara yönelik eğitim hizmetlerinden yararlanacak hedef kitlenin bilgi gereksinimleri ve sorunları belirlenerek, ana-baba eğitim programları geliştirilmeli ve bu hizmetlerin rasyonel biçimde yerine getirilmesini sağlamak için eğitim programları sürekli değerlendirilmelidir.

- Anne ve babaların bilgi gereksinmelerinin karşılanmasında, kitle iletişim araçlarından yararlanılmalı, hem göze hem kulağa hitap etmesi açısından özellikle televizyon ana-baba eğitiminde etkin bir biçimde kullanılmalıdır.

- Ana-baba eğitimi yalnız yetişkin eğitimi ile sınırlı kalmayıp, çocukların ve gençlerin gelecekte üstlenecekleri ana-baba rollerine ilişkin bilgi sahibi olabilmeleri için, örgün eğitimin ders programlarında yer almalı ve bu konuda ders materyalleri geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Cruse, S.J., Colleen, C., Kontos, S. (1981) "Parent Education Needs And Sources As Perceived by Parents", *Home Economics Research Journal*, 9:3, 221-231.
- Bushweller, K. (1996) "Take My Kids", *The American School Board Journal*, 183:2, 12-16.
- Duvall, E.M. (1971) *Family Development*, New York: Lippincott Company.
- Earhart, E.M. (1980) "Parent Education: A Life Long Process", *Journal of Home Economics*, 72:2, 39-43.
- Fine; J.M., Henry, A.S. (1989) *Professional Issues in Parent Education*, London: Health, Company.
- Güngörmüş, O. (1995) *Ana-Baba Okulu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mary, S.L. (1960) *Home and Family Life Education. Handbook of Adult Education*, Washington: Health Company.
- Mary, W.H., Williams, J.W. (1981) "Current Challenges in Education for Parenthood", *Family Relations*, 30:579-584.
- Öztop, H., Tesiz, M. (1996) "Anne ve Babaların Ana-Baba Eğitimine İlişkin Bilgi İhtiyacının Belirlenmesi", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 101:20, 56-64.
- Rusell, G., Rusell, A. (1987) "Mother-Child and Father-Child Relationship in Middle Childhood", *Child Development*, 56:1573-1585.
- Telsiz, M. (1983) "İlk Çocuğun Aileye Girmesiyle Genç Çiftlerin Karşılaştıkları Sorunların Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Açısından İncelenmesi", Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Programı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Telsiz, M. (1992) "Aile Yaşantısı Eğitimi Amacı ve Gerekliliği", *Ev Ekonomisi Dergisi*, 5:51-52.
- Üstünoğlu, Ü. (1990) Ailelerin Okul Öncesi Dönemin Önemi Konusunda Bilinçlendirilmesi, Türkiye Aile Yıllığı Yayınları, No: 10, Ankara.
- Wallach, B.L. (1994-95) "Breaking the Cycle of Violence", *Children Today*, 23:3, 26-30.
- Wyckoff, J.L. (1980) *Parent Education Programs: Ready, Set, Go! Handbook on Parent Education*, London: Health Company.
- Yavuzer, H. (1994) *Ana-Baba ve Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1995) *Ana-Baba Okulu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (1983) *Çocuk Ruh Sağlığı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.